

- Kostenko, 2004* – Kostenko M. A. Pedagogichni umovy profesiino-tvorchoho samorozvytku maibutnoho vchytelia : avtoref. dys. napoluchenyenauch. stepeny kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 / M. A. Kostenko. – Kh., 2004. – 20 s.
- Kostohryzov, 2006* – Kostohryzov N. N. Lychnostno-professionalnoe samorozvytye voennoho pedahoha v vuze: dys. ... kand. psyk. nauk : 19.00.07 / Kostohryzov N. N. – M., 2006. – 176 s.
- Kostiuk, 1989* – Kostiuk H. S. Navchalno-vykhovnyi protsesi psykhhichni rozvytok osobystosti / Kostiuk H. S.– K., 1989. – 432 s.
- Kulykova, 2005* – Kulykova L. N. Samorozvytye lychnosity : psykholoho-pedahohycheskye osnovy : ucheb. posoby / L. N. Kulykova. – Khabarovsk : KhHPU, 2005. – 320 s.
- Maralov, 2002* – Maralov V. H. Osnovy samopoznaniya y samorozvytyia / Maralov V. H. – M. : Academa, 2002. – 250 s.
- Maslou, 1999* – Maslou A. Novye rubezhy chelovecheskoi pryrody / Maslou A. – M.: Smysl, 1999. – 425 s.
- Selevko, 2005* – Selevko H. K. Tekhnolohyy razvyvaiushcheho obrazovaniya / Selevko H. K. – M. : NYY shkolykh tekhnolohiy, 2005. – 192 s.
- Slobodchikov, Ysaev, 2013* – Slobodchikov V. Y. Psykholohiya razvytyia cheloveka : Razvytye subektivnoi realnosti v ontoheze : uchebnoe posoby / V. Y. Slobodchikov, E. Y. Ysaev. – M. : Yzd-vo PSTHU, 2013. – 400 s. – (Seriya «Osnovy psykholohycheskoi antropolohyy» kn. vtoraiia).
- Suvorov, 1996* – Suvorov A. V. Chelovechnost kak factor razvytyia lychnosity : avtoref. dys. napoluchene nauch. stepeny kand. psykhol. nauk / A. V. Suvorov. – M., 1996. – 57s.
- Sukholenova, 2000* – Sukholenova O. H. Etapy samorozvytku osobystosti / O. H. Sukholenova // Psykholohiia : zb. nauk. prats. – 2000. – 3(9). – S. 98-104.
- Frankl, 2009* – Frankl V. Skazatzhyzny «Da!» : psykholoh v kontslahere / Frankl V. – M.: Alpyna Non-fykshn, 2009. – 239 s.
- Tsukerman, 1995* – Tsukerman H. A. Psykholohiya samorozvytyia / H. A. Tsukerman , B. M. Masterov. – M. : Interpraks, 1995. – 288s.
- Shtern, 1998* – Shtern V. Dyfferentsyalnaia psykholohiya i ee metodycheskye osnovy / Shtern V. – M. : Nauka, 1998. – 335 s.

Надійшла до друку 27.02.2015

УДК 159.923.2

Даріна Коськіна

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ПОДРУЖЖЯ З РІЗНИМ ТИПОМ СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Стаття присвячена тематиці самоактуалізації одружених осіб як необхідної складової психологічно здорової особистості. Спираючись на теоретичні та емпіричні дослідження, автор наголошує на актуальності вивчення процесів самоактуалізації сучасного українського суспільства. Аргументована також і необхідність теоретичного та емпіричного дослідження відмінностей у самоактуалізації подружжя.

У статті запропонована диференціація подружжя відповідно до типу статево-рольової взаємодії, яка панує в сім'ї. Базуючись на традиційній парадигмі розподілу сімейного функціонування в контексті авторитарного чи егалітарного, автором досліджені особливості самоактуалізації чоловіків та жінок з одним із вищезазначених типів статево-рольової взаємодії. Ураховуючи на результати емпіричного дослідження, проаналізовано гендерні відмінності у самоактуалізації одружених осіб з урахуванням диференціації статево-рольової взаємодії. Досліджено, що жінки, у сім'ях яких панує авторитарний тип взаємодії, мають нижчі показники самоактуалізації порівняно із жінками, чия взаємодія із чоловіком побудована на егалітарних засадах. Також доведено, що у цих жінок, у середньому, низькі показники особистісної автономності. Удалося визначити, що жінки, у сім'ях яких переважає егалітарна взаємодія, відрізняються здатністю встановлювати міцні доброзичливі стосунки з

оточуюченням, вільні від маніпуляцій та тиску на партнера. Водночас усі індивіди, які перебувають в егалітарних стосунках, мають високий рівень саморозуміння, а отже, володіють чітким уявленням про власні бажання та потреби.

Таким чином, удалося дослідити особистісні відмінності, які характерні для представників авторитарної або егалітарної подружньої взаємодії, а також виокремити певні гендерні відмінності, які є типовими для чоловіків та жінок обох типів статево-рольової взаємодії.

Ключові слова: самоактуалізація, подружжя, взаємодія, авторитарна родина, егалітарна родина, гендерні відмінності, особистість, розвиток.

Статья посвящена тематике самоактуализации индивидов, которые состоят в официально зарегистрированном браке. Самоактуализация рассматривается, как необходимая составляющая психологически здоровой личности. Опираясь на теоретические и эмпирические исследования, автор подчеркивает актуальность изучения процессов самоактуализации современного украинского общества. Аргументирована также и необходимость теоретического и эмпирического исследования различий в самоактуализации супругов.

В статье предложена дифференциация супругов в соответствии с типом полоролевого взаимодействия, которое царит в семье. Основываясь на традиционной парадигме распределения семейного функционирования в контексте авторитарного или эгалитарного взаимодействия, автором исследованы особенности самоактуализации мужчин и женщин с одним из вышеуказанных типов полоролевого взаимодействия. Основываясь на результатах проведенного эмпирического исследования, проанализированы различия в самоактуализации женатых лиц, с учетом дифференциации полоролевого взаимодействия в их паре. Доказано, что женщины, для семей которых характерен авторитарный тип взаимодействия, имеют более низкие показатели самоактуализации по сравнению с женщинами, чье взаимодействие с мужем построено на эгалитарных принципах. Также доказано, что в этих женщинах, в среднем, низкие показатели личностной автономии. Удалось определить, что женщины, в семьях которых преобладает эгалитарное взаимодействие, отличаются способностью устанавливать прочные доброжелательные отношения с окружающими, свободные от манипуляций и давления на партнера. В то же время все индивиды, которые находятся в эгалитарных отношениях, имеют высокий уровень самопонимания, а, следовательно, обладают четким представлением о собственных желаниях и потребностях.

Таким образом, удалось исследовать личностные различия, которые характерны для представителей авторитарного или эгалитарного типа супружеского взаимодействия, а также выделить определенные различия, которые являются типичными для мужчин и женщин обоих типов полоролевого взаимодействия.

Ключевые слова: самоактуализация, супруги, взаимодействие, авторитарная семья, эгалитарная семья, гендерные различия, личность, развитие.

The article is devoted to the self-actualization of married people. Self-actualization is considered as a necessary component of a psychologically healthy person. Based on theoretical and empirical research, the author stresses the relevance of studying the processes of self-actualization in modern Ukrainian society. Also points out the necessity of theoretical and empirical studies of differences in spouses' self-actualization.

It is suggested in the article to differentiate marriage interaction according to the type of sex-role interaction that prevails in the family. Based on the traditional paradigm, which distributes family in the context of authoritarian or egalitarian interaction, the author discovers features of self-actualization of male and female with one of these types of sex-role interaction. Based on the results of empirical studies, there are analyzed gender differences in self-actualization of married couples, according to their differentiation in sex-role interaction. It also was studied that women, in whose families prevails the authoritarian type of interaction, have lower rates of self-actualization, compared to women whose interaction with the husband is built on egalitarian principles. Also it was shown that these women (with authoritarian interaction), on average, have lower rates of personal autonomy.

The author figures out, that women in whose families predominates egalitarian interaction, have strong ability to set friendly relations with others, free of manipulation and pressure on the

partner. Moreover, all individuals who are in egalitarian relationships, have a higher level of self-understanding, and therefore have a clear idea of their own desires and needs.

Thus, it was an opportunity to investigate personality differences that are characteristic for individuals of authoritarian or egalitarian marital interactions and to discover gender differences that are typical for men and women of both types of sex-role interaction.

Keywords: self-actualization, spouses, interaction, authoritarian family egalitarian family, gender differences, personality, development.

Постановка проблеми. Прагнення до самоактуалізації – необхідна умова психологічного здоров'я особистості. Зріла особистість завжди прагне повноцінної реалізації та власного розвитку. Індивід, який має активну тенденцію до самоактуалізації, постійно розкриває свої потенції, саморозвивається. Для кожного індивіда важливо рухатись у напрямку власної самоактуалізації, а особливо це важливо для одружених осіб, оскільки вони виступають потенційними носіями психологічного здоров'я, цінностей та культури для майбутніх поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Подружжя та подружня взаємодія традиційно є об'єктом чисельних досліджень протягом кількох століть. На сьогодні зусиллями науковців та психологів усього світу накопичений цінний матеріал із даної тематики. Та динамічні зміни української культури знову привертають увагу науковців до проблем сім'ї та подружньої взаємодії. Чисельні наукові дослідження були присвячені також і проблемам та особливостям самоактуалізації особистості. На цей час психологія може пишатися не лише чисельними теоретичними та емпіричними знаннями вивчення процесу самоактуалізації, а також і певною кількістю діагностичного, тренінгового, розвивального матеріалу в даній сфері. Вагомий вклад був зроблений класиками психологічної науки, серед яких К. Роджерс, А. Маслоу, С. Максименко, Н. Ничкало, І. Бех та інші. У їхніх роботах підкреслюється виняткова роль процесу самоактуалізації у житті людини [Султанова, 2011]. М. Гасюк, спираючись на теоретичні узагальнення та на новітні психологічні дослідження, визначає роль сім'ї провідною у самоактуалізації особистості [Гасюк, 2012]. Із цим твердженням легко погодитися, адже провідні українські психологи зазначають, що особистість є продуктом системи значимих відносин (Т. Говорун, С. Максименко та інші) [Говорун, 1999; 2010]. Актуальність дослідження процесу самоактуалізації особистості зумовлена, перш за все, особливостями сучасного стану українського суспільства, у якому зроблений акцент на розвиток особистості [Емішянц, 2013]. Тому дослідження особливостей самоактуалізації одружених осіб може допомогти глибше зрозуміти особистість, яка перебуває у шлюбних стосунках, а отже, попередити потенційні проблеми або підвищити ефективність функціонування сім'ї як одного з основних інститутів соціалізації.

Метою статті є аналіз гендерних особливостей самоактуалізації

одружених осіб з авторитарною або егалітарною взаємодією в родинях.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети, вибірка була розподілена на чоловіків та жінок, у подружній взаємодії яких панує або авторитарний, або егалітарний тип. Загальна кількість опитаних респондентів становить 150 осіб, які перебувають в офіційно зареєстрованому шлюбі. Їм було запропоновано відповісти на запитання опитувальника «Діагностика самоактуалізації особистості» (автор А. Лазукін, адаптація Н. Каліна). У результаті проведеного емпіричного дослідження встановлено, що існують певні відмінності в особистісних характеристиках подружжя, які перебувають в авторитарній або егалітарній взаємодії. Окрім цього, вдалося виявити гендерні відмінності серед опитаних респондентів.

Так, індивіди з авторитарних родин мають середні результати по переважній більшості шкал опитувальника, в той час особи з егалітарних родин за деякими шкалами мають високі показники. Орієнтація у часі є приблизно однаковою для всіх опитаних респондентів. Це свідчить про те, що подружжя, незалежно від типу статево-рольової взаємодії, добре відчують часову перспективу, чітко усвідомлюють, що життя відбувається в теперішньому моменті та не покладаються на майбутнє або минуле. У середньому, вони відчують певне задоволення від свого життя на даний період часу.

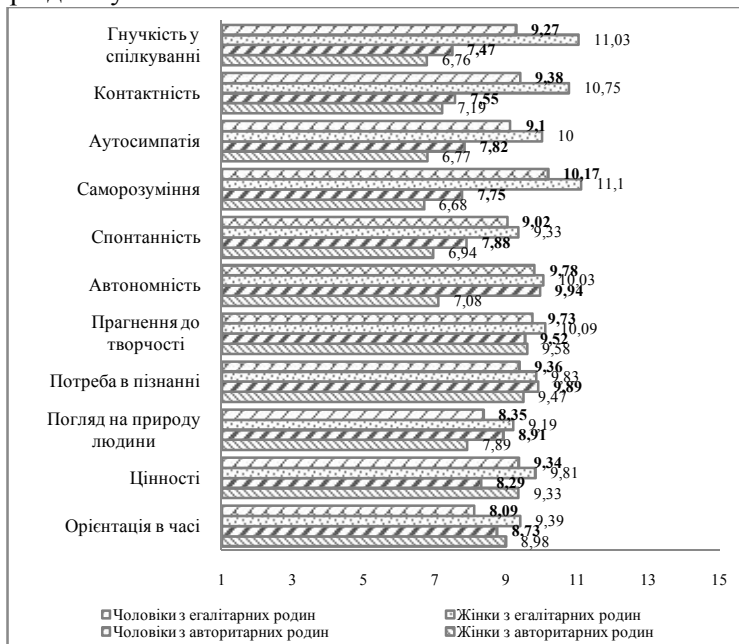

Рис. 1.1. Результати діагностики самоактуалізації в авторитарних та егалітарних родинях за методикою «Діагностика самоактуалізації особистості» А. Лазукін, адаптація Н. Каліна.

Ціннісні орієнтації, характерні для особистості, котра активно самоактуалізується, також рівною мірою посередньо притаманні всім опитаним респондентам. Деяко меншою мірою їх розділяють чоловіки, родинний устрій яких носить авторитарний характер. Тому вони, у середньому, меншою мірою, ніж усі інші групи респондентів, розділяють такі цінності, як унікальність, справедливість, самодостатність, істинність тощо. Разом з тим отримані результати вказують на те, що всі респонденти прагнуть будувати гармонійні, здорові, доброзичливі стосунки з близьким оточенням.

Аналогічний розподіл є характерним і для шкали «погляд на природу людини», який указує, що всі респонденти вбачають в людському існуванні певну екзистенційну цінність, прагнуть до стосунків з оточенням, які приносять задоволення.

Потреба в пізнанні нового чітко виражена у всіх чотирьох групах респондентів. Це можна трактувати, як готовність пізнавати та відкривати щось нове для себе. Прагнення до творчості аналогічним чином досить високо розвинене у всіх респондентів, а особливо – у жінок, які перебувають в егалітарній взаємодії (10,09). Саме вони найбільшою мірою прагнуть до креативності у власному житті. Таку позицію можна розглядати, як творче ставлення до всього процесу життя. Ця категорія жіноцтва також має високі показники за шкалою «автономність» (10,03), що дає змогу розглядати їх, як осіб, котрі можуть брати на себе відповідальність за свої вчинки. І навпаки, жінки з авторитарних родин продемонстрували найнижчі показники за цією шкалою (7,08), що дає змогу розглядати їх, як осіб, яким важко проживати своє життя самостійно та вільно. Дана характеристика, на нашу думку, має особливу значимість при дослідженні самоактуалізації особистості, оскільки, на думку засновників гуманістичної психології, саме особистісна автономність невід'ємно пов'язана із психічним здоров'ям індивіда, її цілісністю та повнотою.

Спонтанність як важлива особистісна якість вищою мірою характерна для чоловіків та жінок, які будують свою подружню взаємодію на егалітарних засадах. Оскільки спонтанність у поведінці та словах безпосередньо пов'язана з певним рівнем довіри до навколишнього світу та оточення, для повноцінної самоактуалізації особистості вона є необхідною умовою. Достатньо високий показник за цією шкалою дає можливість припустити, що самоактуалізація в житті одружених осіб, чії стосунки базуються на егалітарних принципах, є засобом життя, є його необхідною складовою.

Аналогічний результат ми маємо за шкалою саморозуміння: представники егалітарної подружньої взаємодії мають вищі показники у розумінні своїх потреб та бажань. Вони не схильні приймати соціальні стереотипи та норми інших людей за свої власні, оскільки чітко розрізняють межу між власними бажаннями та бажаннями інших.

Аутосимпатія – важлива характеристика психічно здорової людини. Згідно з отриманими результатами, вона є вищою серед представників егалітарних родин, а особливо серед жінок з егалітарних родин (10,00). Це можна трактувати так, що такі жінки мають більш гармонійне, цілісне та позитивне уявлення про самих себе, про свою особистість. Така позиція стає міцним підґрунтям для успішної та неперервної самоактуалізації індивіда. Значно нижчий результат демонструють жінки з авторитарних родин (6,77), що дає змогу приписувати їм певні риси невпевненості в собі особи так людини з постійним безпричинним почуттям тривоги.

Вищий рівень контактності та гнучкості у спілкуванні також притаманний індивідам з егалітарним типом подружньої взаємодії. Це свідчить про їхню вищу здатність до встановлення доброзичливих, щирих стосунків з близькими людьми. Їм легше знайти можливість адекватно виражати себе у спілкуванні з оточуючими, при цьому не заважаючи виражатись іншим. Вони успішніше можуть саморозкриватись у міжособистісних стосунках та не схильні тиснути на інших за допомогою маніпуляцій. Індивіди з авторитарним типом взаємодії, особливо жінки, продемонстрували посередні показники за контактністю та здатністю до гнучкості у спілкуванні. З одного боку, не можна такий результат трактувати, як певну ригідність у стосунках з оточенням, проте можна інтерпретувати, як наявність невпевненості у своїй привабливості для інших, у здатності зацікавити співрозмовника своїми особистісними характеристиками. Загальний рівень прагнення до самоактуалізації проаналізовано на рис. 1.2. Визначено, що найнижчий рівень прагнення до самоактуалізації мають, у середньому, жінки, чия подружня взаємодія з чоловіком побудована на авторитарних засадах. Такий результат підтверджується й іншими попередніми проінтерпретованими результатами. Чоловіки, які обирають авторитарний тип взаємодії з дружиною, тобто домінують, як «голова родини», також не демонструють високого прагнення до самоактуалізації. У цьому випадку можна припустити, що, оскільки самоактуалізація як процес передбачає вільне саморозкриття, самовираження кожного індивіда, вони не прагнуть до неї у власному житті та ще менше прагнуть, що це стосувалося їхніх дружин.

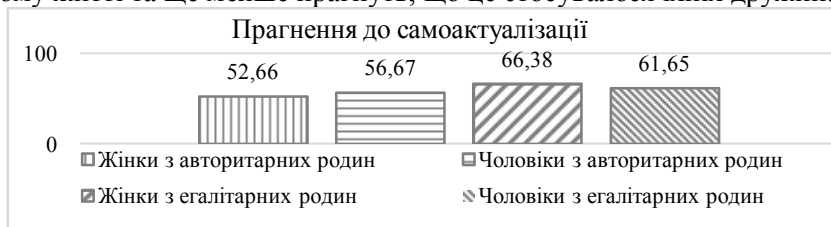

Рис. 1.2. Результати діагностики самоактуалізації в авторитарних та егалітарних родинах за методикою «Діагностика самоактуалізації особистості» (А. Лазукін, адаптація Н. Каліна).

Індивіди, які перебувають в егалітарних стосунках, демонструють вищі показники прагнення до самоактуалізації. Особливо це стосується жіноцтва: вони мають найвищі показники (66,38). Такий результат можна проінтерпретувати в контексті сучасних тенденцій в Україні та світі, які активно та всебічно підтримують розвиток, а отже, й самоактуалізацію жіноцтва.

Висновки. У результаті проведеного емпіричного дослідження виявлено певні особистісні характеристики, які відрізняють осіб з егалітарним та авторитарним типом статево-рольової взаємодії. Найбільшу різницю вдалося визначити для жінок, чиї стосунки із чоловіком мають авторитарний характер, порівнянно з жінками, які перебувають в егалітарних стосунках. Останні демонструють, у середньому, високий рівень креативності в житті, а також автономності, що дає можливість приписувати їм високу міру незалежності та внутрішньої свободи.

Егалітарні подружні пари демонструють вищі показники спонтанності у власному житті, що характеризує їх, як осіб щирих у своїх проявах, незалежних від культурних норм у своїй поведінці. Також вони мають вищу міру саморозуміння, тобто чіткіше орієнтуються у власних бажаннях та потребах. Індивіди з егалітарних родин продемонстрували також високі бали у позитивному ставленні до себе, що дає змогу зробити висновок про їхню вищу самооцінку, про адекватну впевненість у своїх силах. Також ці особи легше встановлюють гармонійні стосунки з оточенням, їх спілкування більш конструктивне, у якому є місце як для власного самовираження, так і для самореалізації партнера.

Подальше детальне вивчення особливостей функціонування осіб, які перебувають в авторитарних та егалітарних подружніх стосунках, дозволить глибше зрозуміти їх природу, окрім цього створить умови для упередження потенційних конфліктів, із якими стикаються багато сучасних українських родин.

ЛІТЕРАТУРА

- Гасюк, 2012* – Гасюк М. Б. Вплив фактору сімейного стану на суб'єктно-ціннісні особливості самоактуалізації жіноцтва / Б. М. Гасюк // Аксіопсихологія розвитку особистості в освітньому середовищі. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – 2012. - № 1(3). – С. 13-21.
- Говорун, 2010* – Говорун Т. В. Гендерні аспекти економічної соціалізації / Тамара Говорун // Українознавчий альманах. - Випуск 4 (спецвипуск) : Гендерна освіта в Україні : досвід, проблеми, перспективи (на виконання Наказу МОН № 839 «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту»). – К.: Мелітополь, 2010. – С. 60–67.
- Говорун, 1999* – Говорун Т. В. Стать та сексуальність : психологічний ракурс / Т. Говорун, О. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
- Емішянц, 2013* – Емішянц О. Б. Психологічні особливості самоактуалізації особистості в залежності від типу сім'ї : повної/неповної / О. Б. Емішянц // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць. – Вип.18. – К. : Логос, 2013. – С. 131-138.
- Султанова, 2011* – Султанова Е. В. Педагогічні умови самоактуалізації майбутнього вчителя музики в процесі професійної підготовки [Текст] : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія та методика проф. освіти» /

Е. В. Султанова ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 19 с.

REFERENCES

- Gasjuk, 2012* - Gasjuk M. B. Vpliv faktorov simejnogo stanu na subektno-cinnisni osoblivosti samoaktualizacii zhinoctva / B. M. Gasjuk // Aksiopsihologija rozvitku osobivosti v osvitu'omu sere dovishhi. – Ivano-Frankivs'k : Pri karpats'kij nacional'nij universitet imeni Vasilija Stefanika. – 2012. – № 1(3). – S. 13-21.
- Hovorun, 2010* – Hovorun T. V. Genderni aspektiekonomichnoi socializacii / Tamara Hovorun // Ukrainoznavchij al'manah. – Vipusk 4 (specvipusk) : Genderna osvita v Ukraїni : dosvid, problemi, perspektivi (na vikonannja Nakazu MON № 839 «Pro vprovadzhennja principiv gendernoї rıvnosti v osvitu»). – K. : Melitopol', 2010. – S. 60–67.
- Hovorun, 1999* – Hovorun T. V. Stat' ta seksual'nist': psihologichnij rakurs / T. Hovorun, O. Kikinezhdı. – Ternopil' : Navchal'na kniga – Bogdan, 1999. – 384 s.
- Emishjanc, 2013* - Emishjanc O. B. Psihologichni osoblivosti samoaktualizacii osobivosti v zalezhnosti vid tipu sim'i : povnoi/nepovnoi / O. B. Emishjanc // Aktual'ni problemi sociologii, psihologii, pedagogiki : zbirnik naukovih prac'. – Vip.18. – K. : Logos, 2013. – S. 131-138.
- Sultanova, 2011* – Sultanova E. V. Pedagogichni umovisamoaktualizacii majbutn'ogo vchitelja muziki v procesi profesijnoi pidgotovki [Tekst] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : [spec.] 13.00.04 «Teorija ta metodika prof. Osviti» / E. V. Sultanova ; Vinnic'kij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Mihajla Kocjubins'kogo. – Vinnicja, 2011. – 19 s.

Надійшла до друку 3.03.2015

УДК 159. 96

Лілія Шелег

**ВПЛИВ «Я-ОБРАЗУ» НА ПСИХОСОМАТИЧНИЙ
СТАТУС ПРАВООХОРОНЦІВ**

Вивчення особливостей та бажаного вектору динаміки «Я-образу» у правоохоронців, схильних до психосоматичних розладів, здійснене автором за допомогою методики Т. Лірі. Визначені основні параметри «Я-образу» таких осіб: значні відмінності між реальним та ідеальним «Я-образами», що свідчить про незадоволеність наявним станом речей; переживання особистісного конфлікту; слухняність, боязкість, невміння проявити супротив; домінування інтрапсихічної спрямованості особистісного реагування на ймовірний хворобливий стан, що зумовлює порушення соціальної та професійної адаптації та проявляється в емоційно-вольових розладах, зокрема реакціях подразливої слабкості, тривожності та пригніченості, «втечі» у хворобу; незначна представленість інтерпсихічної спрямованості реагування, що найбільшою мірою залежить від преморбідних особливостей особистості та проявляється в спекулюванні своїми психофізичними неадаптаціями, та ін.

Ключові слова: особистість, правоохоронець, «Я-образ», адаптація, психосоматичний статус, психосоматичні розлади, інтрапсихічна спрямованість, тривожність, преморбідні особливості.

Изучение особенностей и желательного вектора динамики «Я-образа» у правоохоронителей, склонных к психосоматическим расстройствам, осуществлено автором с помощью методики Т. Лири. Установлены основные параметры «Я-образа» таких лиц: значительные различия между реальным и идеальным «Я-образами», свидетельствующие о неудовлетворенности текущим положением; переживание личностного конфликта; послушание, боязливость, неумение оказать сопротивление; доминирование интрапсихической направленности личностного реагирования на возможное болезненное состояние, обуславливающее нарушения социальной и профессиональной адаптации и проявляющееся в эмоционально-волевых расстройствах, в частности в реакциях раздражительной слабости,